

Fengsel i samfunn.

Det sosialfaglige aspektet på Elektronisk Kontroll.

En litteraturstudie

Kandidatnummer: 5036

Diakonhjemmet Høgskole

Bacheloroppgave

Bachelor i sosialt arbeid

Kull: 11soshel

Antall ord: 8374

Dato: 05.05. 2014

Innholdsfortegnelse

1 Innledning.....	4
1.1 Bakgrunn for valg av problemstilling.....	5
1.2 Temaets sosialfaglige og samfunnsmessige relevans	6
1.3 Problemstilling og avgrensning	6
1.4 Hva det innebærer å sone med Elektronisk kontroll.....	7
2 Metode	8
2.1 Kildekritikk.....	9
3 Litteraturgjennomgang.....	11
3.1 Stortingsmeldingen	11
3.1.1 Kriminalomsorgens verdigrunnlag	11
3.2 Evalueringsrapporten	12
3.2.1 Hvem er de domfelte på EK.....	12
3.3 Sosialt arbeid og relasjon	13
3.4 Sosialt arbeid og makt	14
3.5 Sosialt arbeid og kontroll.....	15
4 Drøftingskapittel.....	16
4.1 Møter mellom mennesker- respekt og uenighet	16
4.1.1 Respekt	17
4.1.2 Uenighet	17
4.1.3 Relasjonsbygging ved det første møtet.....	18
4.2 Makt og kontroll	20
4.2.1 Makt som system og person	21
4.2.2 Kontroll som makt	22
4.2.3 Hjelpeapparatets dobbeltfunksjon.....	23
5 Oppsummering.....	24
Litteraturliste.....	26

«Vi må ikke glemme, at de som kommer hit allerede er dømt i et rettssystem. De skal ikke dømmes ytterligere når de kommer til oss.»

(Nina Berger, Leder ved Vestfold friomsorgskontor).

1 Innledning

Denne oppgaven handler om det sosialfaglige arbeidet ved soning av ubetinget dom på Elektronisk kontroll (EK). Oppgaven søker å finne ut hvordan det sosialfaglige aspektet kan ivaretas ved denne type soning. Helt essensielt i sosialt arbeid er hvordan du som sosionom møter den andre. De domfelte er ofte mennesker i vanskelige livssituasjoner, og relasjonen mellom sosionom og domfelt er ofte skjør. Spesielt vanskelig kan det være når sosionomen skal fungere som både hjelper og kontrollør. På den ene siden forventer de ansatte at de domfelte skal fremvise tillit, ærlighet og fortelle om alle sine livsproblemer. På den andre siden skal ansatte kontrollere bortimot alle aspekter av domfeltes liv. Noe som ofte gjør det tydelig at vi ikke har tillit til dem.

Kriminelle ses ofte som en avvikende gruppe i samfunnet. Hva som defineres som avvikende er alltid sosialt bestemt. Hvilket betyr at noen bestemmer at en viss type atferd, eller kjennetegn gjør et menneske eller en gruppe til avvikere (Hauge 2006:302). Dette kan forstås som at det er samfunnet som bestemmer hvem som er avvikere og hvem som er «normale». Som sosionom er det viktig å ha med seg kunnskap om at kriminelle er tillagt et «stempel» som avviker av det norske rettssystem og samfunnet for øvrig. Dette stempelet kan det være vanskelig å komme ut av. Samtidig er det viktig å være klar på det faktum at de som er dømt av det norske rettssystem faktisk har gjort en kriminell handling, som i vid forstand defineres som «*handling som er belagt med straff*» (Hennum 2006:9).

Denne oppgaven beskriver først hvorfor jeg har valgt denne problemstillingen. Deretter beskrives temaets sosialfaglige og samfunnsmessige relevans, før jeg presenterer og avgrensner min problemstilling. Til slutt i kapittel 1 beskrives hva det innebærer å skulle sone en ubetinget dom med EK. I kapittel 2 beskrives litteraturstudie som metode, og til slutt kildekritikk. I kapittel 3 presenteres tre kriminalomsorgens verdier og evalueringsrapporten av straffegjennomføring med EK. Deretter redegjøres det for relasjonsteori samt teori om makt og kontroll. I kapittel 4 drøftes viktigheten av møter mellom mennesker og den gode relasjonen med særlig fokus på respekt. Deretter drøftes flere sider av kontroll- og maktaspektet ved EK.

1.1 Bakgrunn for valg av problemstilling

Bakgrunnen for mitt valg av tema går tilbake til min praksistid i Kriminalomsorgen Vestfold friomsorgskontor. Via praksis var jeg også på EK, som er en fengselsstraff som gjennomføres i de domfeltes hjem. Da min praksistid var over, fikk jeg sommerjobb ved EK, og senere også stilling som tilkallingsvikar. Under tiden jeg har jobbet på EK har jeg også studert sosialt arbeid ved Diakonhjemmet Høgskole. Dette har følgelig gjort at jeg er blitt svært interessert i EK sitt arbeid med mennesker. Forholdet mellom hjelp og kontroll er svært tydelig i denne jobben, så vel som forholdet mellom makt og hjelp. Jeg ønsker derfor i denne oppgaven å tydeliggjøre viktigheten av et godt sosialfaglig arbeid i en jobb hvor kontroll og makt er sentralt.

Da jeg valgte temaet var jeg klar over at det kunne være vanskelig å ha et åpent syn på alle sider ved EK, da dette samtidig var min arbeidsplass. Jeg satte meg derfor ned og lette etter litteratur som fremhever det å studere egen organisasjon. Dette fant jeg i Dag Ingvar Jacobsens bok; *Forståelse, beskrivelse og forklaring* (2010). Han fremhever både fordeler og ulemper ved å studere egen organisasjon, og gjorde meg spesielt oppmerksom på utvikling av «blinde flekker». Dette betyr at jeg som ansatt, kan ha utviklet egne blinde flekker. Derfor kan det være vanskelig å se alle sider ved organisasjonen, og jeg kan ha en forutinntatt holdning på hvordan ting er. Jacobsen påpeker at det kan være vanskelig å holde en nødvendig kritisk avstand til det jeg skal studere, da jeg allerede har egne erfaringer og meninger på akkurat dette området (Jacobsen 2010: 22). Dette tenker jeg er viktig å ha med meg i oppgaveskrivingen.

Jeg valgte likevel å skrive om organisasjonen jeg jobber i. Etter mitt skjønn er det en viktig del av sosionomens arbeid, å kunne ha et kritisk blikk på den organisasjonen man jobber innenfor, så vel som eget arbeid. Det er viktig å være bevisst på egne utviklingsområder, og at man alltid kan bli bedre. Jeg anser derfor dette som god trening til å ha et kritisk blikk, ikke bare til EK som organisasjon, men til meg selv som sosionom.

1.2 Temaets sosialfaglige og samfunnsmessige relevans

Dette tema har relevans for sosialt arbeid først og fremst fordi det er en av mange arbeidsplasser for sosionomer. Et EK- team skal være tverrfaglig sammensatt av halvparten fengselsbetjenter og sosialfaglig utdannede. Levin (2004) sier at:

«Sosialt arbeid er et anvendt fagområde hvis hensikt er å hjelpe mennesker med å løse sine sosiale problemer. Det retter sin oppmerksomhet mot relasjonene mellom personen og dens omgivelser.» (Levin 2004: 10).

Videre sier hun at sosialt arbeid foregår i et spenningsfelt blant annet mellom hjelp og kontroll. Dette ser jeg som relevant i en oppgave om EK. Her er kontrolldelen særdeles stor, nettopp fordi det er snakk om en type fengselsstraff. Samtidig gir St.meld. nr 37 (2007- 2008) *Straff som virker- mindre kriminalitet- tryggere samfunn* sterke føringer og krav om at straffen i dag skal inneholde et endringsarbeid og et rehabiliteringsaspekt. Et av hovedbudskapene i meldingen er:

«at straff som virker er avgjørende for å bekjempe kriminalitet og trygge samfunnet. Straffen må være slik at tilbakefallet til ny kriminalitet blir mindre. Det innebærer blant annet å rehabilitere bedre. [...] God rehabilitering krever fleksibilitet innenfor rammene av den idømte straffereaksjonen, med gode virkemidler både innenfor og utenfor fengsel.» (St.meld. nr 37 (2007- 2008): 7).

Ut fra dette ser jeg en klar relevans mellom mitt valgte tema og sosialfaglig arbeid. Et annet spenningsfelt Levin snakker om, er at sosialt arbeid foregår mellom individ og samfunn (Levin 2004: 15). Også her kan man trekke linjer til St.meld 37 og noe som kan ses som dennes spenningsfelt, nemlig individets (herunder domfeltes) rettigheter, behov, ønsker og rehabilitering opp mot samfunnets sikkerhet (St.meld. nr 37 (2007- 2008): 8).

1.3 Problemstilling og avgrensning

På bakgrunn av mitt valgte tema, og det som er viktig for meg som kommende sosialarbeider vil det være naturlig å linke EK opp mot sosialfaglig arbeid. I denne oppgaven vil jeg derfor bestrebe meg på å få fram viktigheten av det sosialfaglige aspektet på EK. Min problemstilling lyder derfor som følger:

Hvordan kan det sosialfaglige aspektet ivaretas på EK, i en hverdag preget av kontroll?

For å avgrense tema velger jeg å konsentrere meg om helgjennomføring ved EK, altså de som skal gjennomføre hele straffen ved bruk av fotlenke. Derved utelater jeg delgjennomføring, de som soner siste del av fengselsstraffen med fotlenke. Dette fordi jeg ønsker å fokusere på det sosialfaglige på EK alene, og ikke det foregående sosialfaglige arbeidet utført under fengselssoning. Jeg ønsker også å se begrepene relasjon, makt og kontroll opp mot det sosialfaglige arbeidet på EK, da sosionomen her sitter med mye makt og kontroll overfor de domfelte, og er dermed sentralt. Jeg vil ta utgangspunkt i relasjonsteori, teorier om kontroll, samt teorier om makt i sosialt arbeid og forsøke å se dette i sammenheng med de regler som gjelder for denne type soning, evalueringsrapport fra EK som prøveprosjekt og verdier i St. meld. nr 37 (2007- 2008) *Straff som virker*. I evalueringen av EK er det også gjennomført en brukerundersøkelse i fengsler, i et forsøk på å sammenligne disse straffegjennomføringsformene. Jeg har igjen valgt å utelukke denne delen av undersøkelsen da jeg kun tar for meg EK helgjennomføring. Gjennom litteraturstudie har jeg funnet begrepene relasjonsbygging, respekt, uenighet, makt som system og person, og hjelpeapparatets dobbeltfunksjon som spesielt interessante og har valgt å holde meg til disse.

1.4 Hva det innebærer å sone med Elektronisk kontroll

Hjemmesoning med EK er ikke noe man blir idømt, men man må selv søke denne soningsformen. For å kunne søke om soning på EK, må man være idømt en ubetinget fengselsstraff på inntil 4 måneder. Det er ikke alle doms-kategorier som gir tilgang til hjemmesoning. Eksempler på dette er bøtesoning, vold i nære relasjoner, forvarings- og sikringsdømte.

For å kunne sone hjemme, er det visse vilkår som må fylles. EK kommer hjem på en egnethetsvurdering etter mottatt søknad. Der kartlegger man om domfelte er egnet for denne straffegjennomføringen. Man må ha bolig med egnet telefonforbindelse. Boligen skal ha strøm, vann, toalett inne og mulighet for å lage mat. Det skal være mulig å kontrollere den domfelte i boligen. Bor man sammen med noen over 18 år, kreves det at denne personen samtykker til at det foregår soning i hjemmet.

Når man skal sone hjemme, er man nødt til å ha en form for sysselsetting. Dette kan være ditt faste arbeid, skole eller arbeid ved en frivillig organisasjon. Det skal være mulig for de ansatte

på EK å kontrollere deg på sysselsettingsstedet. Det skal også finnes en kontaktperson på sysselsettingsstedet som ansatte kan kontakte, som kjenner til soningen.

Det kreves at man er totalt avholdende til alkohol og andre rusmidler under soningen. De ansatte kontrollerer dette med uanmeldte besøk både i hjemmet og på sysselsettingssted. I tillegg må man møte på EK`s kontorer to ganger i uken, til et pliktig oppmøte. Når man ikke er på arbeid, skole eller oppmøte hos EK skal man være hjemme. I tillegg til avtalte arbeidstider og oppmøter får man 5 timer permisjon hver uke, til handling, foreldremøter og fritid med barn. Disse kan fordeles utover uken, eller man kan ta alle 5 timene på en gang.

Før man begynner en eventuell soning lager EK, i samarbeid med domfelte en aktivitetsplan, som viser når man skal være i sysselsetting, og når man skal være hjemme. Som hovedregel får man ikke være sysselsatt mer enn 45 timer pr uke, eller mindre enn 20 timer pr uke. Aktivitetsplanen skal følges og det er kun EK som kan endre denne, etter forespørsel fra den domfelte. Når soningen starter får man en fotlenke rundt ankelen. Via en mottaker i hjemmet gir fotlenken EK informasjon om den domfelte oppholder seg hjemme.

Dersom man ikke overholder de krav og vilkår som stilles under en hjemmesoning, risikerer man å straks bli overført til fengsel for å sone den resterende dommen der (Kriminalomsorgen.no 2014a).

2 Metode

I denne oppgaven vil jeg benytte meg av litteraturstudie. Dette er en form for kvalitativ metode, basert på sekundærdata. Data som allerede er hentet inn og analysert av andre. Hensikten med å bruke litteraturstudie som metode er å få en oversikt over hva vi vet om et visst felt, herunder det sosialfaglige aspektet på EK. Denne type studie er basert på undersøkelser andre allerede har publisert, det være seg bøker, rapporter, artikler eller empiriske undersøkelser. Det dreier seg her om å sammenfatte funn og relevante teorier for å fastslå kunnskapsstatusen innenfor et visst felt. En fordel med å bruke litteraturstudie som metode på en slik type oppgave, er at jeg raskt kan samle inn store mengder informasjon og data på kort tid. Jeg trenger ikke foreta egne undersøkelser for å få svar på min problemstilling. Litteraturstudiet handler om å ha et kritisk blikk på kunnskapen som framstilles i litteraturen jeg finner og diskutere disse opp mot hverandre (Jacobsen 2010: 54).

2.1 Kildekritikk

Som sagt ovenfor handler litteraturstudiet om å være kritisk til de kildene man finner. Det være seg kilder i bøker, rapporter o.l, og spesielt til de kildene man finner på internett. Det er viktig å være oppmerksom på at mange internettkilder gir feilaktig informasjon og er useriøs. Internett inneholder store mengder informasjon, så det kan være vanskelig å sile ut relevant og kvalitetssikret fagstoff. Slikt sett risikerer man å bruke unødvendig lang tid på å finne gode kilder (Dalland 2007: 64). Dalland sier at:

«Kildekritikk er de metodene som brukes for å fastslå om en kilde er sann. Det betyr å vurdere og karakterisere de kildene som benyttes. [...]. Hensikten med kildekritikk er å gi leseren del i de refleksjonene du har gjort deg om hvilken relevans og gyldighet litteraturen har når det gjelder å belyse problemstillingen (Dalland 2007: 66).

Det handler altså om å være kritisk til den informasjonen man kommer over og tenke gjennom hvilken litteratur man velger å ha med videre og redegjøre for de valgene man har tatt under utvelgelsen av teori og empiri.

Jeg startet mitt litteratursøk på nettet. Ut fra hva Dalland har problematisert ved bruk av internettkilder har jeg tatt forhåndsregler. Derfor valgte jeg å kun hente informasjon fra kriminalomsorgens egne nettsider kriminalomsorgen.no og KRUS.no. Disse er kvalitetssikret og blir brukt i vårt daglige arbeid ved kriminalomsorgen.

Først leste jeg St.meld. nr 37 (2007- 2008). *Straff som virker*. I 2008 startet EK som et prøveprosjekt, og det er derfor ikke skrevet mye om selve EK- ordningen i denne. St.meld beskriver verdier og målsetninger for hele kriminalomsorgen. Disse verdiene er førende for straffegjennomføring ved EK.

På kriminalomsorgens nettsider (www.kriminalomsorgen.no) fant jeg straffegjennomføringsloven, forskrift til lov om straffegjennomføring, kapittel 7. *Straffegjennomføring med elektronisk kontroll* og reviderte retningslinjer til straffegjennomføring med elektronisk kontroll (revidert 8. okt 2013) (Kriminalomsorgen.no 2012). Dette brukes ikke aktivt i oppgaven, men jeg ser det som viktig bakgrunslitteratur å ha med, da alt sosialt arbeid på EK foregår innenfor disse rammene.

Da jeg skulle finne empirisk forskning på området, tok jeg utgangspunkt i evalueringsrapporten for elektronisk kontroll. Denne fant jeg på nettsiden til

Kriminalomsorgens utdanningscenter KRUS, i deres publiseringsarkiv CORA. Rapporten er utgitt i to deler: Rokkan, T. (2012) *Straffegjennomføring med elektronisk kontroll. Evalueringsrapport 1: Hvem gjennomfører straff med elektronisk kontroll.* og Rokkan, T. (2012). *Straffegjennomføring med elektronisk kontroll. Evalueringsrapport 2: Hva er innhold i straffegjennomføring med elektronisk kontroll.* I denne evalueringsrapporten er det brukt både kvantitativ og kvalitativ metode. Den kvantitative delen inneholder tall om blant annet hvor mange som har søkt om EK, hvor mange som har gjennomført, tall for tilbakefall, alder, kjønn, spørreundersøkelser osv. Den kvalitative delen tar sikte på å etablere kunnskap om ordningen og om dette er et bedre alternativ til fengsel. Et hovedmål med EK som prøveprosjekt var å øke kvaliteten i selve straffegjennomføringen. Evalueringen har derfor to hovedperspektiv: Brukerperspektiv- domfeltes og pårørendes opplevelse av straffegjennomføringen, og organisasjonsperspektiv- kvalitetssikring av etableringen gjennom å identifisere erfaringer og praksis i organisasjonen (Evensen 2013). Evalueringsrapporten er fra da EK var et prøveprosjekt, og var i den forbindelse mindre i omfang enn ordningen er i dag. Slikt sett begynner rapporten å bli utdatert, og viser kanskje ikke et korrekt bilde av ordningen i dag. Likevel er mye av innholdet i straffegjennomføringen fremdeles det samme. Jeg har konsentrert meg om spørsmålene som dreier seg om de domfeltes opplevelser, og har derfor bare brukt del 1 av evalueringen.

Med rammer og regelverk innenfor EK klarlagt, begynte jeg å lete etter litteratur om sosialt arbeid, med relevans til min problemstilling. Det var allerede klart for meg at det ville bli viktig med litteratur om sosialt arbeid i forhold til begrepene kontroll og makt. I boken Levin, I. (2004). *Hva er sosialt arbeid*, fant jeg litteratur på hva sosialt arbeid er og hva det handler om. Det er spenningsfeltet mellom hjelp og kontroll jeg er interessert i. En annen pensumbok jeg fant særdeles relevant i forhold til dette er Skau, G. M. (2003). *Mellom makt og hjelp. Om det flertydige forholdet mellom klient og hjelper.* Denne boken tar for seg begrepet makt og forholdet mellom makt og hjelp. Til slutt fant jeg pensumboken Damsgaard, H. L. (2010). *Den profesjonelle sosialarbeider.* Denne tar opp de mange aspektene ved sosialarbeiderens møter med mennesker. Jeg er klar over at ved å velge meg disse kildene, kan miste noen aspekter ved sosialfaglig arbeid. Likevel anser jeg at jeg har et godt grunnlag for å kunne se relasjon, makt og kontroll opp mot arbeidet på EK.

3 Litteraturgjennomgang

3.1 Stortingsmeldingen

Som tidligere sagt er det ikke redegjort særlig for EK ordningen i St. meld. nr 37 (2007-2008). St.meld. nr 37. beskriver fem hovedpilarer som til sammen utgjør kriminalomsorgens verdigrunnlag. Disse er formålet med straffen, humanistisk menneskesyn, rettssikkerhet og likebehandling, prinsippet om at en har gjort opp for seg og normalitetsprinsippet (St.meld. nr 37 (2007- 2008): 19). De verdiene jeg ser som særdeles relevant i denne sammenhengen, og som jeg vil redegjøre, for er verdien om et humanistisk menneskesyn, rettssikkerhet og likebehandling og normalitetsprinsippet

3.1.1 Kriminalomsorgens verdigrunnlag

Begrepet humanistisk menneskesyn baserer seg på mennesket som et unikt og ukrenkelig vesen. Alt arbeid, enten det er rehabilitering eller endringsarbeid, skal skje frivillig, og den domfelte skal være aktiv i egen straffegjennomføring. Begrepet innebærer en respekt for individet, hvilket betyr at man skal akseptere individet og de valgene det tar om egen livsstil, selv om den er destruktiv for dem selv (St.meld. nr 37 (2007- 2008): 20-21).

Begrepet rettssikkerhet lar seg vanskelig definere. Likevel inneholder det elementer det er bred enighet om. Rettssikkerhet sikter til:

«at enkeltindividet skal være beskyttet mot overgrep og vilkårlighet fra myndighetenes side, samtidig som vedkommende skal ha mulighet til å forutberegne sin rettsstilling og forsvare sine rettslige interesser.» (NOU 2009: 15: 60).

Det handler om å beskytte individets autonomi, integritet og menneskerettigheter overfor mektige samfunnskrefter, som for eksempel rettsapparatet. Begrepet kan knyttes tett opp mot legalitetsprinsippet, som betyr at alle inngrep overfor individet fra det offentlige samfunnets side, må ha hjemmel i lov (ibid).

Begrepet likebehandling sikter først og fremst til at like saker skal behandles likt. Det vil si at alle individer (herunder domfelte på EK) i prinsippet har krav på samme hjelp, samme tiltak og samme tjenester. Domfelte skal også følge samme regler og vilkår som gjelder for straffegjennomføringen. Samtidig har de domfelte krav på individuell behandling. Dette for

best mulig å kunne sikre de domfelte rett hjelp og/eller rehabilitering (St.meld. nr 37 (2007-2008): 21).

Normalitetsprinsippet handler om at de domfelte i prinsippet har de samme rettigheter som andre borgere i samfunnet. Det vil si at de domfelte har samme rettigheter til lege, psykolog, prest, skole og andre tjenester som de måtte trenge under soning. Det er altså kun frihetsberøvelsen som skal være straffen (St.meld. nr 37 (2007- 2008): 22).

3.2 Evalueringsrapporten

Evalueringsrapportene for straffegjennomføring med Elektronisk kontroll er laget på oppdrag fra kriminalomsorgens sentrale forvaltning (KSF). Hensikten med rapportene har vært å evaluere prøveprosjektet Elektronisk kontroll i perioden 2008- 2010 (Rokkan 2012: 3).

Prøveprosjektet er gjennomført i 6 fylker, med hver sin pilotenhet. Disse var Vestfold, Oslo, Hedmark, Rogaland, Troms og Sogn og Fjordane (Rokkan 2012: 6). Fra 2008 – 2010 ble det mottatt 3098 søknader om EK soning, av disse ble 1722 innvilget (Rokkan2012: 34- 35).

Selve brukerundersøkelsen på EK ble gjennomført fra mai 2009 til november 2010. Dette betyr at ikke alle 1722 som har fått innvilget søknaden, har deltatt i undersøkelsen. 782 svars skjemaer ble sendt inn, og i følge evalueringen er svarandelen beregnet til 55,3%.

Brukerundersøkelsen var en kvalitetsmåling hvis formål var å «utvikle tiltaket og gjøre en bedre jobb.» (Rokkan 2012: 77). Skjemaet utgjorde 4 hoveddeler. Del 1 omhandlet domfeltes situasjon før/ved soningsstart. Del 2 omhandlet EK og informasjon domfelte har fått om tilbudet. Del 3 omhandlet innholdet under straffegjennomføringen. Del 4 omhandlet de domfeltes egne vurderinger av tilbudet (ibid).

3.2.1 Hvem er de domfelte på EK

Domfelte på EK er gjennomsnittlig menn mellom 30 og 50 år, men også flere unge. Kvinner utgjør 12%. 2 av 5 bor med familie. De domfelte har ofte korte dommer på ca 30 dager.

Domskategori er oftest ruspåvirket kjøring, høy fart eller økonomisk kriminalitet. 2 av 10 har tidligere dommer og 1 av 10 er dømt på nytt etter endt straffegjennomføring. På spørsmål om motivasjon for å søke EK svarer de fleste at de vil unngå fravær fra jobb og unngå å miste kontakt med familie (Rokkan 2012: 7).

3.3 Sosialt arbeid og relasjon

Hilde Larsen Damsgaard snakker om sosialt arbeid og fremhever at dette er et krevende og sammensatt felt, i et samfunn som er i konstant endring (Damsgaard 2010: 33). Videre snakker hun om sosialt arbeids hensikt, og trekker i den forbindelse fram Levin (2004) når hun forklarer dette. Her fremheves det at sosialt arbeids hensikt handler om å

«fremme likeverd og respekt og bidra til at mennesker blir møtt på sine behov og får brukt sine ressurser. Yrkesgruppens identitet er knyttet til solidaritet *med* utsatte grupper, kamp *mot* fattigdom og *for* sosial rettighet (Levin 2004: 10).» (Damsgaard 2010: 28).

Sosialt arbeid har altså fokus på mennesket og dets kontekst (ibid). Videre sier hun at en stor del av sosionomens arbeid handler om møter mellom mennesker (Damsgaard 2010: 55). Dette innebærer et ansvar for å bidra til å bygge trygghetsskapende relasjoner. Samtidig som de skal gjøre individet i stand til å ta ansvar i sin situasjon, motivere og legge til rette for endring, også i krevende situasjoner. Det skal ligge en grunnleggende respekt og imøtekommenhet i møter mellom mennesker. Slike møter krever en genuin interesse for den andre, og evnen til å kunne sette seg inn i en annens situasjon og forsøke å forstå denne (Damsgaard 2010: 57). I slike møter er det viktig at sosionomen har evne til å være både profesjonell og personlig. Damsgaard hevder at «*Hvem man er som menneske, kommer til uttrykk også i profesjonell sammenheng.*» (Damsgaard 2010: 65). En utelukkende profesjonell væremåte kan ofte forveksles som at man er uinteressert og/eller avvisende. Det å være personlig er altså en viktig del av den profesjonelle væremåten, og helt avgjørende for å inngå i gode relasjoner (Damsgaard 2010: 64).

For å være en god sosionom kreves det, ifølge Damsgaard, profesjonelt mot. Hun ser hen til Dale (1997) når hun beskriver dette:

«Mot beskrives av Dale som det å klare å bevare roen slik at man blir i stand til å overveie situasjonen på en fornuftig måte «*in the eyes of the storm*» (Dale 1997: 30).» (Damsgaard 2010: 112).

Ut fra denne forståelsen av mot mener Damsgaard det handler om sosionomens evne til å være seg bevisst hvilke forpliktelser man har som yrkesutøver, samtidig med den bevissthet av hva det vil si å være en *god* sosionom. Det innebærer en vilje til å ha et kritisk blikk på seg selv i den hensikt å forbedre egen yrkesutøvelse. Det handler om å ivareta klientens behov,

være en støtte og tørre å reise debatt på vegne av svakere grupper i samfunnet. Ikke vike unna i møte med krevende situasjoner (ibid).

3.4 Sosialt arbeid og makt

Greta M. Skau snakker om makt som ulikhet mellom mennesker, og at makt er noe som er tilstede i alle samhandlinger mellom klient og hjelper (Skau 2003: 43- 44). Når Skau definerer begrepet makt, ser hun hen til Max Webers definisjon hvor han forklarer makt som:

«sjansen til å få gjennomført sin vilje i en sosial relasjon, også ved motstand, uavhengig av hva denne sjansen er basert på (Weber 1960:42).» (Skau 2003: 44).

Hun begrunner dette valget med at sett på en slik måte er makt relevant for den mellommenneskelige relasjonen, så vel som at makt forklart på denne måten ses som verdinøytralt (Skau 2003: 44- 45).

For å bedre forstå maktaspektet, som alltid er tilstedeværende i relasjonen mellom klient og hjelper, skiller Skau mellom ulike nivåer i hjelperelasjonen, systemnivå og personnivå. Med systemnivå mener hun hjelpeapparatet som helhet, altså rammebetingelser, normer og regler, verdier, maktmidler, ressurser, roller og strategier. Dette nivået utgjør, i følge Skau, rammen for det som skjer på personnivå (Skau 2003: 89). Personnivå forklarer Skau som: «*det samlede menneskelige og faglige potensialet hjelpere kan bruke i sine samhandlinger med klienter*» (Skau 2003: 90). Det handler om hjelperen, og hvilken kompetanse, handlekraft og innlevelse en tar med seg inn i relasjonen med klienten. Hun ser derfor disse nivåene som et gjensidig avhengighetsforhold og oppsummerer det slik:

«Det er systemnivået som danner grunnlaget og rammen for personnivået, men systemet kan ikke eksistere uten personer. Den enkelte hjelperen kan på den andre siden dempe eller styrke det strukturelle maktaspektet gjennom sin personlige måte å kommunisere med sine klienter på, og også virke endrende tilbake på systemet» (Skau 2003: 90).

Skau beskriver også det hun ser som hjelpeapparatets dobbeltfunksjon i forhold til hjelp og kontroll. Hun beskriver hjelpeapparatet som en instans som både er et offentlig kontroll- og maktapparat overfor befolkningen i samfunnet, samtidig som den fungerer som samfunnets hjelpeinstans. Derfor skal offentlig instans jobbe for å ivareta og hjelpe personer som

opplever en vanskelig situasjon av personlig eller sosial karakter. I så måte gjenspeiler denne dobbeltfunksjonen seg i alle relasjoner mellom hjelper og klient. Helt uavhengig av hvordan aktørene forholder seg til dette, bevisst eller ubevisst (Skau 2003: 95).

3.5 Sosialt arbeid og kontroll

Irene Levin (2004) snakker om sosialt arbeids spenningsfelt, og trekker i den forbindelse fram spenningsfeltet mellom hjelp og kontroll. Hun mener det ligger et kontrollaspekt i alle situasjoner der sosionomen skal hjelpe (Levin 2004: 13). Ofte blir dette sett som to uforenelige elementer i en relasjon, og at det ligger en motsetning i å skulle både hjelpe og kontrollere (Levin 2004: 117). Samtidig flyter disse fenomenene over i hverandre under sosionomens arbeid. Levin fremhever derfor viktigheten av å se forholdet mellom de to fenomenene, framfor å fokusere mest på det ene eller det andre (Levin 2004: 14). Det er altså viktig å være seg bevisst, at det er nettopp i interaksjonen mellom hjelp og kontroll, sosionomen utfører sitt arbeid.

Levin trekker også fram betydningen av selve ordet kontroll, og peker på at ordet kan bety to ting; nemlig kontroll og styring (Levin 2004: 116). Videre mener hun at man ofte blander disse to betydningene. Hun sammenligner ordet kontroll med å finne ut av noe. Sosionomen kan i så måte for eksempel sjekke ut opplysninger i en sak, uten å gripe inn. Vi kontrollerer altså opplysninger. Styring skjer først når vi foretar oss noe ut fra det vi har kontrollert. Hun oppsummerer det slik:

«Kombinert med kontroll *kan* det skje en styring, men det behøver ikke å gjøre det. Det er den delen av kontrollen som styrer videre handlinger som er maktutøvelse.» (Levin 2004: 116).

Levin snakker, i likhet med Skau, om makt og bruker i den forbindelse også Webers klassiske definisjon av begrepet. Hun fremhever at makt uløselig henger sammen med kontroll og styring, og hvordan disse tre fenomenene igjen henger uløselig sammen med enhver relasjon mellom hjelper, klient og hjelpeapparat. Hun sier at:

«Hjelp og kontroll i betydningen makt er sammenvevde dimensjoner i ethvert forhold mellom klient og hjelpeapparat. Og hvis man ikke forstår dynamikken, blir det enklere å gjøre fenomenet til egenskaper ved klienten (han er umotivert) eller ved en selv (jeg er udugelig) istedenfor å synliggjøre prosessene.» (Levin 2004: 119).

Det er med andre ord, i følge Levin, svært viktig for sosionomen og være seg bevisst av de prosessene som foregår i relasjonen med klienten knyttet til hjelp, kontroll og makt. Det er viktig å forstå disse prosessene og være klar på at dette hele tiden ligger implisitt i relasjonen og alt en foretar seg. Ved å ha en god forståelse av disse prosessene kan man derfor unngå å tillegge klienten eller en selv, uheldige og uriktige egenskaper (ibid).

4 Drøftingskapittel

4.1 Møter mellom mennesker- respekt og uenighet

I kapittel 3.3 fremhever Hilde Larsen Damsgaard at en sosionoms arbeid handler om møter mellom mennesker og å skape en god relasjon. Videre sier hun at disse møtene skal fremme likeverd og respekt. Det skal fokuseres på individet i dets kontekst (Damsgaard 2010). Det handler om at de domfelte har behov for, rett til, å bli sett, hørt og bekreftet på det de opplever. Dette kan man se i sammenheng med et humanistisk menneskesyn slik det kommer fram i kriminalomsorgens verdigrunnlag. I så måte kan man si at det ikke skorter på gode verdier på papiret. I Rokkans (2012) evaluering kommer det fram at de domfelters positive utsagn som oftest er knyttet til den relasjonelle delen av arbeidet. De fleste som ble undersøkt i evalueringen opplevde å bli godt ivaretatt. Dette gjaldt informasjon, tilgjengelighet, diskresjon og samtaler. De fleste negative utsagn handlet om de praktiske forholdene (Rokkan 2012: 8). Det kommer fram at 63% av de som har svart på brukerundersøkelsen, trekker frem samtaler med kontaktperson i EK, som det tilbudet som har vært viktigst i straffegjennomføringen (Rokkan 2012: 88). Slik sett kan det virke som at samtaler i høy grad oppleves bra og meningsfullt. På den annen side er det blitt spurt om de tilbudene som allerede eksisterer, ut fra en valgmeny. Dette kan bety at samtaler ble sett som viktig ut fra de eksisterende tilbudene. Ikke som noe viktig og meningsfullt i seg selv.

4.1.1 Respekt

Både Damsgaard (2010) og verdien om humanistisk menneskesyn i St. meld. nr 37 (2007-2008) trekker fram respekt for individet som en viktig verdi. For sosionomen på EK handler dette ofte om å akseptere det faktum, at det ikke alltid er lett å ta gode valg for seg selv. Forstått på denne måten, mener Damsgaard at evnen til å respektere den andre er en av sosionomenes viktigste ferdigheter. Men hun kaller det også et honnørord. Med dette mener hun at det ikke nødvendigvis er så vanskelig å respektere den andre, når samhandlingen fungerer godt. Hun mener utfordringene kommer i de situasjoner hvor samhandlingen ikke fungerer. Når man kommer i konflikt, når viljer kolliderer, når domfelt og sosionom blir provosert (Damsgaard 2010: 108). Følgelig kan verdien om respekt i yrkesutøvelsen også bli en hindring. Det blir i så måte farlig å være uenig, når man skal respektere at den domfelte har tatt det vi ser som destruktive valg i livet, eller når den domfelte har en annen mening enn sosionomen. Sett på denne måten kan respekt og uenighet tolkes som motpoler. Slik kan det også oppleves for de domfelte. Han/hun kan være redd for å være uenig, eller stille spørsmål ved sosiomens arbeid, fordi de kan være redde for å ikke få ordningen og følgelig må i fengsel i stedet. Når respekt og uenighet ses på denne måten, kan respekt også bli en hindring for en god og trygg relasjon. Den blir overfladisk og gir lite grobunn for å jobbe med det som er vanskelig.

4.1.2 Uenighet

Som sosionom på EK er respekt for individet en svært viktig del av arbeidet. Både fordi det ligger i kriminalomsorgens verdigrunnlag, og fordi det er en viktig forutsetning for å møte et annet menneske på en god måte. Dette innebærer likevel ikke å være enig i alt den domfelte sier, og en burde heller ikke forvente at den domfelte er enig i alt en sier. Damsgaard fremhever: «*Det er et bærende element i profesjonsutøvelsen å opptre slik at den andre føler seg møtt med respekt også når viljer og meninger kolliderer.*» (Damsgaard 2010: 108). Her ligger ikke respekt og uenighet som motpoler, men som en naturlig del av hverandre, og noe som inngår i enhver relasjon. Respekten skal være der, ikke som en hindring for konflikter og uenigheter, men på tross av. Selve ordet respekt betyr «å se igjen» (Damsgaard 2010: 109). Det innebærer altså ikke en unnvikelse fra konflikt og uenighet, men å ta et skritt tilbake å se en gang til. Dette for å kunne se noe annet enn det man umiddelbart oppfatter. For eksempel at «*den domfelte er lite samarbeidsvillig*» eller «*den domfelte har en aggressiv væremåte*». Sosionomen skal klare å se de større sammenhengene, og tørre å spørre seg selv «*signaliserer*

min væremåte respekt? Har jeg tråkket over en grense?» eller «hva er det som gjør at vi nå er uenige?». Ofte kan det være andre grunner til at den domfelte er sint, frustrert eller har en utfordrende væremåte enn det vi umiddelbart tolker. Den domfelte kan være frustrert over egen livssituasjon, føle et tap av mestring i sitt eget liv og derfor føle en trang til å forsvare seg selv. De kan føle at dommen de har fått er urettferdig, og være frustrert og sint på systemet.

For å kunne møte noen med respekt og invitere til en trygg og god relasjon, er det derfor viktig at disse følelsene kan komme fram og at noen er i stand til å se disse. Som Damsgaard sier innebærer respekt å *«ha en vilje til å se den andre, være oppmerksom og var for den andres situasjon og opplevelse.»* (ibid). Sett i et slikt perspektiv handler respekt om å møte den domfelte i dens virkelighet og forstå dens opplevelse. For å bygge en god og respektfull relasjon, må man altså være i stand til å starte nettopp her, med den andres opplevelse. Til dette kreves mot, slik Dale (1997) og Damsgaard (2010) forklarer det. Sosionomen må ha evne til, og tørre å slippe den andres smerte og frustrasjoner inn over seg. Kjenne på denne uten å bøye av for dem eller la seg velle inn i dem (Damsgaard 2010: 113). Det handler således om å klare å stå i vanskelige situasjoner og samtidig ikke miste synet av hva det innebærer å være en god sosionom. Det er sosionomen som skal være den profesjonelle og skal klare å se forskjellige sider i en sak. Sosionomen skal ivareta individet, dets behov og fungere som en støtte. Det handler riktignok ikke bare om å ha mot til å stå i den andres situasjon. Det handler også om mot til å kunne se kritisk på seg selv, og kjenne på egne følelser uten å vike unna situasjonen (Damsgaard 2010: 112-113). Således er mot en del av respekten det er viktig å møte den domfelte med. Det handler om å kunne signalisere: *gi meg det du har, for jeg er klar til å ta imot deg.*

4.1.3 Relasjonsbygging ved det første møtet

Som sosionom ved EK treffer man forskjellige individer, med forskjellige utfordringer og forskjellige behov. De er ofte mennesker i vanskelige livssituasjoner. Det at de ved dom kan oppleve å bli tillagt et stempel som avvikere, kan gjøre at situasjonen oppleves, ikke bare vanskelig, men også urettferdig. Sagt på en annen måte kan en dom satt av det norske rettssystem, gjøre det svært tydelig for den domfelte at han/hun ikke mestrer livet slik det forventes. Det første «møtet» med den domfelte skjer gjerne over telefon. Dette for å informere om at søknad er mottatt, og sette av tid til hjemmebesøk til den domfelte for å

gjennomføre en egnethetsvurdering. Allerede her står man i fare for å hindre en god relasjon. Sett fra sosionomens side er dette en rutine. Sett fra den domfeltes side kan det oppleves helt annerledes. Faren kan ligge i at ordet egnethetsvurdering fort mulig kan tolkes eller oversettes av den domfelte til: *vi skal inn i ditt hjem, og vi skal vurdere om du er egnet*. Det ligger i så måte allerede her en ikke- uttrykt autoritet og makt fra sosionomens side. Den domfelte kan allerede her bli nervøs for at han/hun ikke møter de ansattes krav. Dette kan føre til at domfelte går å gruer seg for dette møtet. På den annen side kan samtalen være en god start på en relasjon allerede før en treffer hverandre ansikt til ansikt. Det handler om å kunne presentere seg på en hyggelig og høflig måte. Presentasjonen er selvfølgelig ikke nok. For å få en god start på en skjør relasjon innebærer dette en evne hos sosionomen om å kunne formidle informasjon på en måte som oppleves klar og forståelig for den domfelte (Eide og Eide 2004: 23). Det handler altså om å kunne snakke med den domfelte om hva som faktisk skal skje framover. Dette innebærer mer enn å si at man bare skal ha en egnethetsvurdering. Informasjon om hva denne skal brukes til, hvilke spørsmål man vil ha svar på og hvilke krav som stilles kan være svært viktig for den domfelte å vite. Dette for at de skal ha mulighet til å forberede seg på sitt første møte med EK. Er den ansatte i stand til å informere, klarer å møte den domfelte på eventuelle spørsmål og bekymringer allerede her, er sjansene større for at en spire til en god relasjon er lagt.

Shulman (2003) snakker om at sosialt arbeid tidligere brukte den medisinske modellen som framgangsmåte. Dette innebar å lage en «sosial amnese» som baserte seg på undersøkelse, diagnose og behandling. Denne modellen mener Shulman blir lite brukt i dag.

Problematiseringen han redegjør for i forhold til denne modellen, og dens store fokus på undersøkelsesfasen er likevel interessant (Shulman 2003: 28). Når ansatte kommer på en egnethetsvurdering, innebærer dette at man skal kartlegge og hente inn informasjon om den domfelte. Dette er svært viktig på EK, da det dreier seg om korte dommer, som gjør at hjelp og oppfølging den domfelte har behov for må skje på relativt kort tid. I tillegg er det viktig å kartlegge situasjonen til de domfelte, for å skreddersy en straffegjennomføring som oppleves hensiktsmessig. Shulman problematiserer denne tenkningen da han mener at en sterk vektlegging av undersøkelsesfasen, kan være ødeleggende for den begynnende relasjonen mellom sosionom og domfelt. Når man skal hente inn mest mulig informasjon på kort tid, kan det altså i følge Shulman være vanskelig å skape en god relasjon med den domfelte. Man kan overse andre viktige faktorer og prosesser hos den domfelte. Shulman mener at denne modellen fort kan skape en tendens til at klientene oppfattes som statiske. Man legger vekt på

noen beskrivende karakteristikk som sier noe om hvem de er, for eksempel lite samarbeidsvillig eller oppfattes uærlig når det kommer til rusproblematikk. Den tar altså, ifølge Shulman, ikke høyde for konteksten den domfelte lever i, men tar utgangspunkt i at det er den domfelte det er noe galt med, og som må rettes opp (Shulman 2003: 28-29). Slik jeg ser Shulmans problematisering av et stort fokus på kartlegging, anser han dette som en hindring for en god relasjon. Noe som ikke egner seg for første møte. Hilde Larsen Damsgaard (2012) ser det annerledes. Hun mener at:

«Observasjon og kartlegging er viktige redskaper i arbeidet med å undersøke og dokumentere. Systematisk innhenting og analyse av informasjon bør, som vi allerede har vært inne på, ligge til grunn for iverksetting av tiltak.» (Damsgaard 2012: 95).

Det kan tenkes at også Damsgaard mener kartlegging ikke bør gjøres under første møte, at relasjonen bør være der først, dette sier hun ikke noe om. På den annen side er det ofte slik at det ikke er mye tid til å bli godt kjent, før en begynner å kartlegge. Videre fremhever hun at kartlegging er helt nødvendig for å kunne yte god hjelp (ibid). Likevel er det rimelig å anta at Shulman har et poeng. Ansatte kommer inn i domfeltes hjem og skal snakke om personlige ting. Det kan ikke i seg selv sies å ligge grobunn for gode relasjoner i dette. Likevel er det det ansatte søker å gjøre. I arbeidet skal både autoritet og en god relasjon etableres på en og samme gang.

4.2 Makt og kontroll

La oss begynne med et mulig udiskutabelt faktum. Som domfelt har man gjort noe samfunnet anser som ulovlig, og man skal straffes for dette. Som domfelt på EK er du under straffegjennomføring og i så måte kan sosionomen ses som «fangevokter». Ansatte kontrollerer og passer på at straffen gjennomføres i henhold til de regler og rammer som ligger til grunn for straffegjennomføring i hjemmet. Ansatte har makt til å bestemme hvordan straffegjennomføringen skal foregå, innenfor regelverket. I Rokkans evaluering kommer det fram at over 90% av de domfelte som svarte på undersøkelsen, er fornøyd med samarbeidet med de ansatte. De føler seg sett og respektert under gjennomføringen av EK (Rokkan 2012: 89). På den annen side er ikke domfelte spurt om samarbeid i forhold til et maktperspektiv. I så måte er det en mulighet for at de domfelte selv ikke er gjort bevisst på dette. Man kan kanskje derfor si at denne brukerundersøkelsen belyser hjelpeaspektet heller enn maktaspektet.

Makt er tilstede i alle relasjoner i større eller mindre grad. Både Skau (2003) og Levin (2004) påpeker dette. Videre snakker de også om begrepet makt i seg selv er nøytralt, og bruker Webers klassiske definisjon på dette. Skau forklarer denne nøytraliteten ved at: «*Makt behøver ikke bli utøvd for å eksistere, men består i selve muligheten for å få gjennomført «sin vilje».*» (Skau 2003: 45). Videre presiserer hun hva som ligger i uttrykket «*sin vilje*» ved at uttrykket i seg selv kan uttrykke konflikt. Likevel hevder hun at sosionomen og klientens vilje ofte er sammenfallende (ibid). Sett ut fra et EK perspektiv kan dette stemme, til en viss grad. Sosionom og domfelt kan ha en sammenfallende vilje om at straffen skal gjennomføres. Da kan den domfelte bli ferdig med saken å gå videre i livet. Konflikten kan dukke opp når det kommer til *hvordan* straffen skal gjennomføres. Den domfelte forplikter seg til å følge de rammer og regler som ligger til grunn for denne type soning. Sett ut fra kriminalomsorgens oppgaver og mål, skal kriminalomsorgen «*fullbyrde de reaksjoner som påtalemyndighet eller domstol har besluttet.*» (Kriminalomsorgen.no 2014b). De ansatte skal med sørge for at straffegjennomføringen skjer i henhold til de regler og vilkår som er satt. Autoritet og makt ligger der. Makten er i så måte uomtvistelig og alltid i sosionomens favør. De ansatte på EK har mulighet til å få gjennom sin vilje, mens de domfelte ikke har den samme muligheten. Straffen skal imidlertid gjennomføres på en slik måte at kriminalomsorgens verdier om et humanistisk menneskesyn og rettsikkerhet blir ivaretatt. Slikt sett er sosionomen ikke bare voktere av «fangene», men også voktere av systemet. Vi skal sørge for at de domfelte får den hjelp de trenger og har krav på, vi skal beskytte dem mot uvilkårlig behandling og vi skal støtte og styrke.

4.2.1 Makt som system og person

Skau (2003) tar opp makt- og hjelp perspektivet på et system- og personnivå. Hun ser systemnivå som hjelpeapparatet som helhet og personnivået som «*det samlede menneskelige og faglige potensialet hjelpere kan bruke i sine samhandlinger med klienter*» (Skau 2003:89-90). Overføres dette til et EK perspektiv blir systemnivået kriminalomsorgen som helhet, mens personnivået blir de ansatte i kriminalomsorgen. Det er på systemnivå den største makten ligger, i systemets normer og regler, maktmidler og rammebetingelser. Som ansatte i EK må en derfor være seg bevisst at man representerer dette systemet, og dermed også denne makten. Samtidig utgjør de ansatte personnivået. Dette gir mulighet for den ansatte enten å dempe den strukturelle makten ved å kommunisere på en personlig måte, og på en måte som

fremmer relasjonen. På den annen side, styrke den strukturelle makten dersom det er nødvendig (Skau 2003: 90).

4.2.2 Kontroll som makt

På EK er kontroll en stor del av hverdagen. De domfelte blir kontrollert hjemme og på arbeid. De må også møte hos EK to ganger hver uke. Det blir tatt urin- og alko-tester for å kontrollere at de domfelte ikke ruser seg under soning. På egnethetsvurderinger kartlegger ansatte situasjonen til den domfelte at krav til bolig, samtykke, sysselsetting og egnethet er tilstede (Kriminalomsorgen.no 2014a). I dette ligger det makt slik Skau forklarer det. Levin på sin side skiller mellom kontroll og det hun kaller styring i forhold til maktutøvelse. Hun fremhever at kontroll ikke blir maktutøvelse før man handler ut fra det man kontrollerer. Sett i et EK- perspektiv kan en da argumentere med at selve kontrollen ikke er maktutøvelse. Det sjekkes altså bare ut. Dersom alt er i orden foretar de ansatte seg heller ingenting. Makten kommer altså først når ansatte griper inn, for eksempel setter inn ekstra vilkår vi ser nødvendig eller overfører til fengsel. På den annen side kan man med samme utgangspunkt argumentere med at all kontroll ansatte gjør på EK er makt, da kontrollen alltid vil styre hva de foretar seg. I tillegg mener jeg det ligger mye makt i at det er de ansatte på EK som vet når uanmeldt hjemmekontroll og sysselsettingskontroll skal være. De domfelte er klar over at EK kommer på kontroll, men de vet ikke når. I evalueringsrapporten ble det spurt om hvordan kontrollene hjemme og på sysselsetting opplevdes for de domfelte og deres pårørende. Slik det kommer fram her, er de aller fleste fornøyd med måten kontrollene ble gjennomført på. De opplevde at pårørende og kollegaer ble tatt hensyn til. 84% av alle de som har svart, har også kommet med positive kommentarer. I hovedsak gikk kommentarene ut på at de opplevde det var tatt gode individuelle hensyn. Av de negative kommentarene var en tredjedel begrunnet med at kontrollene kunne vært hyppigere. På den annen side var det også noen som opplevde det ukomfortabelt å bli kontrollert i hjemmet (Rokkan 2012: 86-87). Slik sett kan det se ut som at de domfelte som oftest opplever det uproblematisk å bli kontrollert. På den annen side kan det sies at de her ble spurt om hvordan de kontrollene som var foretatt opplevdes, og ikke om kontroller i seg selv ble ansett nødvendig eller hensiktsmessig. Sagt på en annen måte: Det ble ikke spesifikt spurt om kontrollene opplevdes som maktmidler eller kontrollmidler i seg selv. Det kan muligens derfor være en fare at de domfelte ikke er blitt gjort bevisst på muligheten til å se dette som et overtramp inn i den private sfære (Rokkan 2012: 29).

Aktivitetsskjemaet representerer makt og kontroll. Det viser når du skal være hjemme, ute, ha frivillig utetid, altså permisjon, når du skal på pliktige oppmøter osv. Slik sett kan aktivitetsskjemaet representere hvilken makt de ansatte på EK sitter med. Som domfelt kan man ikke endre denne selv, man må ringe å «spørre om lov». På den annen side er dette skjemaet utarbeidet i samarbeid med den domfelte selv, og skal representere straffens innhold. Slikt sett blir utarbeidelsen av aktivitetsskjemaet viktig for begge parter for å forsikre at den domfelte har et godt innhold i straffen. Likevel kan mange domfelte oppleve dette som vanskelig. Evalueringsrapporten fremhever at mange domfelte ofte må endre eller tilrettelegge hverdagen sin slik at den skal passe inn i aktivitetsskjemaet (Rokkan 2012: 8). Slikt sett kan det se ut til at aktivitetsskjemaet ofte kan oppleves krevende å forholde seg til. Kanskje oftest i de tilfellene der de domfelte i utgangspunktet har en travel hverdag med full jobb, andre egne aktiviteter og barn med aktiviteter på fritiden. Alt dette skal inngå i maks 45 timene pr uke. Det kan derfor bli vanskelig for en familie å få tiden til å strekke til.

4.2.3 Hjelpeapparatets dobbeltfunksjon

Som Skau påpeker i sin bok har hjelpeapparatet en dobbeltfunksjon. Den er et offentlig kontroll- og maktapparat, så vel som en hjelpeinstans (Skau 2003: 95). Hun hevder at det i dagens velferdssamfunn er hjelpeaspektet som blir vektlagt og synliggjort, mens kontroll- og maktaspektet forties (Skau 2003: 96). EK har en tydelig dobbeltfunksjon i forhold til dette. En kan si at dobbeltfunksjonen er enda større, da kontrollen og makten er mer omfattende enn ved andre hjelpeinstanser. På den annen side kan man også si at kontroll- og maktaspektet på EK er mer synlig og mer uttalt. Kontrollene blir tydelig kommunisert som en del av vilkårene de domfelte må innordne seg. I evalueringen kommer det fram at hele 85% av de som svarte på brukerundersøkelsen, mente de hadde fått god nok informasjon om innholdet i soningen, og hva som var forventet av den domfelte (Rokkan 2012: 83). I tillegg har 84% hatt positive kommentarer til hvordan kontrollen ble gjennomført. Av de 53 negative kommentarer etterlyser en tredel av de domfelte også hyppigere kontroller (Rokkan 2012: 87). Det er derfor rimelig å anta at de domfelte selv er innforstått med at dette er en straffereaksjon, og at kontrollen er en nødvendig del av det.

5 Oppsummering

I denne oppgaven har jeg belyst hvordan det sosialfaglige aspektet kan ivaretas ved soning av ubetinget dom på Elektronisk kontroll. Som sagt innledningsvis er møtet med den andre helt essensielt i sosialt arbeid. På EK møter man mennesker ofte er i vanskelige livssituasjoner av forskjellig karakter. Hjelpeaspektet kan bli vanskelig, og relasjonen kan være skjør, når de ansatte samtidig skal kontrollere mange aspekter av de domfeltes liv. Likevel er dette en straffegjennomføring, og kontrollen ses som nødvendig. Men dette fritar oss ikke fra å yte god hjelp.

Jeg har belyst hva det innebærer for de domfelte å gjennomføre straff med EK. Hvilke krav og vilkår de må innrette seg etter. Videre har jeg drøftet dette opp mot viktigheten av å skape en god relasjon. Det er særlig viktig i en slik type straffegjennomføring, hvor vi kommer inn i den private sfære og hjem. I den forbindelse har jeg fremhevet respekt for individet, som også er viktig i kriminalomsorgens verdigrunnlag. Jeg har drøftet respektens krevende balansegang i utfordrende situasjoner.

Jeg har belyst hvordan det første møtet kan oppleves for de domfelte, og viktigheten av å være bevisst dette. Kartlegging er et nødvendig og viktig arbeid for de ansatte på EK, og helt avgjørende for å yte god hjelp. Samtidig kan det være vanskelig å ta opp personlige og vanskelige ting allerede ved første møte. Jeg har derfor drøftet behovet for kartlegging opp mot relasjon, og sett dette ut fra Skaus mening om viktigheten av kartlegging og Shulmans problematisering av et stort fokus på undersøkelse.

Som sagt utgjør kontroll og makt en stor del av arbeidet ved EK. Derfor har jeg forsøkt å belyse sider ved dette. Jeg har drøftet begrepet makt og kontroll opp mot arbeidet på EK, og sett dette i forhold til domfeltes egne opplevelser. Her har jeg tatt utgangspunkt i Skau og Levins forståelse av makt, og forsøkt å belyse denne forståelsen ut fra et EK- perspektiv. Levins forståelse av kontroll er også problematisert da hun mener selve kontrollen ikke er maktutøvelse. Sett i et EK- perspektiv kan det likevel være vanskelig å se kontroll og makt som adskilt. De aller fleste domfelte setter relasjonen med de ansatte, som viktig innhold i straffegjennomføringen. Dette kan forstås som at relasjonen blir særdeles viktig når makt og kontroll er omfattende.

Innledningsvis problematiserte jeg muligheten for å utvikle såkalte «blinde flekker» i egen organisasjon. Ved å skrive en slik oppgave har jeg blitt mer bevisst på arbeidet som helhet, også de negative sidene. Jeg har fått en større forståelse av hvilken makt en som sosionom

sitter med på EK. Hvordan dette kan oppleves vanskelig og tøft for de domfelte. Jeg er blitt mer bevisst min egen væremåte i møte med de domfelte, og hvor viktig det er å møte den andre med respekt. Ved å skrive denne oppgaven har jeg utvidet mitt syn på EK. Dette kan jeg ta med meg videre. Jeg er blitt klar over at «blinde flekker» alltid utvikles, men ved å oppnå en bevissthet ved dette, kan jeg kanskje unngå mange av dem.

Litteraturliste

- Dalland, O. (2007). *Metode og oppgaveskriving for studenter*. 4.utg. Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Damsgaard, H.L. (2010). *Den profesjonelle sosialarbeider. Profesjonalitetens mange ansikter*. 1.utg. Oslo: Cappelen Damm AS.
- Eide, T. og Eide, H. (2004). *Kommunikasjon i praksis. Relasjoner, samspill og etikk i sosialfaglig arbeid*. 1.utg. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS
- Evensen, O. (2013). KRUS.no URL: <http://www.krus.no/straffegjennomfoering-med-ek.5208437-289996.html> (Lest 05.02.2014).
- Hauge, R. (2007). Stempling og stigmatisering. I: L. Finstad og C. Høigård (red). *Kriminologi*. Oslo: Pax Forlag AS.
- Hennem, R. (2006). Strafferett og straffeprosess. I: L. Finstad og C. Høigård (red). *Straff og rett*. Oslo: Pax Forlag AS
- Jacobsen, D. I. (2010). *Forståelse, beskrivelse og forklaring. Innføring i metode for helse- og sosialfagene*. 2.utg. Kristiansand: Høyskoleforlaget.
- Kriminalomsorgen.no (2012). Elektronisk kontroll. URL: <http://www.kriminalomsorgen.no/elektronisk-kontroll.254759.no.html> (Hentet 12.02.2014).
- Kriminalomsorgen.no (2014a). Informasjon om fotlenkesoning. file:///C:/Users/Lene/Downloads/Elektronisk%252Bkontroll%252Bbrosjyre%252B2014.pdf URL: <http://www.kriminalomsorgen.no/fotlenke-elektronisk-kontroll.237889.no.html> (Hentet: 10. 03. 2014).
- Kriminalomsorgen.no (2014b). Oppgave og mål. URL: <http://www.kriminalomsorgen.no/oppgave-og-maal.237900.no.html> (Hentet: 19. 04. 2014).
- Levin, I. (2004). *Hva er sosialt arbeid*. 1.utg. Oslo: Universitetsforlaget.
- NOU 2009: 15. *Skjult informasjon- åpen kontroll. Metodekontrollutvalgets evaluering av lovgivningen om politiets bruk av skjulte tvangsmidler og behandling av informasjon i straffesaker*. Oslo: Departementets servicesenter. Informasjonsforvaltning. URL: <http://www.regjeringen.no/pages/2210108/PDFS/NOU200920090015000DDDPDFS.pdf> (Hentet 04. 02. 2014).

- Rokkan, T. (2012) *Straffegjennomføring med elektronisk kontroll. Evalueringsrapport 1: Hvem gjennomfører straff med elektronisk kontroll*. Oslo: Kriminalomsorgens utdanningscenter KRUS. URL: <http://brage.bibsys.no/xmlui/bitstream/handle/11250/160604/1/Rapport.02.2012.pdf> (Hentet 08.02. 2014).
- Shulman, L. (2003). *Kunsten å hjelpe individer og familier*. 1.utg.Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS.
- Skau, G. M. (2003). *Mellom makt og hjelp. Om det flertydige forholdet mellom klient og hjelper*. 3.utg. Oslo: Universitetsforlaget.
- St.meld. Nr. 37. (2007- 2008). *Straff som virker- mindre kriminalitet- tryggere samfunn*. Oslo: Det kongelige justis- og politidepartement.
file:///C:/Users/Lene/Downloads/STM200720080037000DDDPDFS%20(1).pdf.
URL: <http://www.kriminalomsorgen.no/stortingsmelding-nr-37.237910.no.html> (Hentet: 23. 02. 2014).